

УДК 349.6

DOI <https://doi.org/10.32782/apdp.v99.2023.4>*Х. А. Григор'єва*

ЕНЕРГЕТИЧНИЙ СКЛАДНИК GREEN DEAL: ПРАВОВІ ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ НА ТЛІ ВІЙНИ В УКРАЇНІ

Постановка проблеми. У рамках реалізації у світі масштабних трансформаційних стратегій (серед яких найбільш яскравою слід назвати європейський Green Deal) були заявлені амбітні цілі держав по досягненню вуглецевої нейтральності. Передусім, це передбачало поступовий планомірний перехід до використання відновлюваних джерел енергії. Однак, коли світ ще не встиг остаточно відновитися після боротьби з пандемічним спадом економіки, розпочалися воєнні дії в Україні, що змінили політичні, економічні та соціальні умови, змушуючи адаптувати Green Deal та відповідне законодавство до цих нових обставин. З огляду на стрімку зміну фактичних умов, подій, активізацію нормотворчості, проведення нових супутніх досліджень – виникає потреба проаналізувати енергетичну складову Green Deal в умовах реагування на виклики, кинуті війною в Україні.

Стан досліджень. Вітчизняна правова наука за кілька років після проголошення європейського Green Deal накопичила певний доробок, в якому аналізується значення цієї стратегії та шляхи адаптації українського законодавства до її завдань. Так, юридичним питанням реалізації Green Deal в ЄС та проєкції відповідних процесів на вітчизняні суспільні відносини присвячені праці І. І. Григорєвської [1], В. Гуцалюк [2], Н. В. Карпінської [3], Р. С. Кіріна [4], Є. М. Копиці [5; 6], Н. М. Обіюх [7], Т. М. Чурилової [8], Т. Є. Харитонові [9] та інших учених. Автором теж проводилися дослідження, пов'язані із юридичними проблемами Green Deal [10; 11; 12; 13; 14]. Однак при цьому об'єктивні обставини реалізації Green Deal стрімко змінюються, з'являється нове законодавство у відповідь на воєнні обставини. Усе це актуалізує нові дослідження, зокрема і дану публікацію.

Метою цієї статті є визначення правових змін у формулюванні та реалізації енергетичного компонента європейського Green Deal, здійснених під впливом війни в Україні.

Вклад основного матеріалу. Боротьба зі змінами клімату – процес далеко не лінійний. Якщо основний фокус уваги зосередити на досягненні вуглецевої нейтральності, то можна простежити кілька цікавих тенденцій на тлі динамічних обставин і активної нормотворчості.

Так, досвід останніх десятиріч показує, що світ періодично переживає системні кризи. Цікавою тенденцією, яка об'єднує фінансову кризу 2008–2009 років та пандемічну кризу 2020–2023 років, стало обрання подібного способу «розгону» економіки – застосування екологічного («зеленого») стимулювання. Ця тенденція добре простежується на розвинених державах світу. Наприклад, у США після глобальної фінансової кризи в пакет економічних стимулів 2009 року під назвою Закон про відновлення та реінвестування Америки були включені «зелені» елементи.

Ще більш потужно діяла Південна Корея, яка з метою підтримки власної економіки, що сильно постраждала під час фінансової кризи, виділила дивовижні 95% своїх бюджетних стимулів у розмірі 38,1 млрд доларів на екологічні ініціативи, що дорівнює майже 3% її ВВП (жодна інша країна, крім Китаю, не зробила такого рівня зелених інвестицій у відповідь на кризу) [15]. Свій досвід Південна Корея використала повторно та максимізувала його амбітність, коли застосувала екологічне («зелене») стимулювання як політику відновлення після кризи COVID-19.

Тотальний економічний спад, який охопив усю планету в період боротьби з пандемією, застав європейські країни під час розгортання найбільш масштабних довгострокових ініціатив. Так, Великобританія першою у червні 2019 року прийняла закон, яким зобов'язалася до 2050 року стати нульовим продуцентом парникових газів у атмосферу: британська програма по досягненню відповідних кліматичних цілей втілюється у «Стратегії чистого нуля» («Net Zero Strategy»). Через півроку, наприкінці 2019-го ЄС оголосив про власний амбітний план перетворення усього суспільного життя під назвою Green Deal (Зелений курс). Однак не встигли вщухнути гучні дискусії навколо таких серйозних трансформаційних планів розвинених європейських держав, як світ вступив до періоду жорсткої економічної кризи через пандемію. Це стало першим важким випробуванням ідейних стратегій на кшталт Green Deal, однак від неї не відмовилися, а навпаки спробували використати для стимулювання економіки.

Ця тенденція була підхоплена іншими ключовими державами, зокрема, у 2020 році було затверджено південнокорейський Green Deal, що мав три виміри: зелений розвиток міст, інноваційна зелена промисловість та, звичайно, низьковуглецева децентралізована енергетика.

Хоча кожна країна прописувала власний сценарій Green Deal, у них є дещо принципово спільне. Так, мета екологічного стимулювання у вигляді Green Deal *«полягає не в тому, щоб просто використовувати цю політику як короткостроковий пакет економічного стимулювання та відновлення; скоріше, це здійснити структурний перехід до більш екологічної економіки та суспільства для вирішення різноманітних екологічних імперативів, включаючи зміну клімату»* [16]. Окреслена чітка тенденція до перезавантаження економіки та суспільного життя відповідно до нових реалій зміни клімату, екологічних криз та вичерпання ресурсів стала потужним мейнстрімом у законодавстві не лише обмеженого числа розвинених країн – вона стала каталізатором схожих трансформацій у низці пов'язаних держав.

Яскравою ілюстрацією може послужити приклад Туреччини. Так, європейський Green Deal передбачає кілька досить чутливих правових механізмів у рамках декарбонізації (механізм прикордонного вуглецевого регулювання – СВАМ та план дій із циклічної економіки – СЕАР). Передбачаючи майбутні складнощі у торгівлі, бізнес почав завчасно тиснути на уряд з вимогою адекватного реагування на прогнозовані проблеми для турецького експорту. Належною реакцією стало прийняття у 2021 році Плану дій щодо адаптації Туреччини до Європейського Green Deal [17]. Тобто з'являється якісно інший документ, який не стільки породжений амбітними кліматичними чи екологічними цілями, скільки має за мету

«замортизувати» удар, який очікує економіку Туреччини в результаті реалізації Green Deal у головному торговельному партнері держави – в ЄС.

Картина, яка постає перед нашим дослідницьким зором, демонструє повсюдну активізацію енергетичного переходу – якісного перетворення економіки за допомогою збільшення виробництва та використання енергії з відновлюваних джерел та зменшення вживання енергії з викопного палива. Саме альтернативна енергетика є невід’ємною складовою того стану, до якого прагне людство, досягаючи сталого розвитку. Однак при цьому важливо підкреслити, що йде мова саме про процес – тобто енергетичний перехід не є одномоментною дією. Від традиційної енергетики неможливо просто відмовитися, не втративши рівень економічного розвитку та рівень життя суспільства. Така відмова має відбуватися поступово, з поетапною підготовкою економіки, суспільства та інфраструктури. Кожна держава, здійснюючи свій енергетичний перехід, має усвідомлювати та враховувати свої власні стартові умови, національні особливості, обтяжливі обставини та навпаки точки зростання. У зв’язку з цим, енергетичний перехід, розпочатий у рамках реалізації Green Deal, висвітлює потребу в диференціації. Так, країни – члени ЄС неоднорідні за своїми економічними показниками, енергетичними ресурсами, споживчими та промисловими потребами в енергії тощо. Тому все частіше з’являються дослідження, що доводять необхідність вироблення власних способів і темпів енергетичного переходу в межах єдиної стратегії протидії кліматичним змінам [18; 19; 20]. Це породило ідею «справедливого переходу», яка окрім іншого намагається теоретично обґрунтувати відмінності у варіантах енергетичних трансформацій різних держав.

Однак ця ситуація отримала новий виток і суттєво загострилася протягом 2022 – 2023 років, коли європейські країни відчували енергетичні проблеми, спровоковані війною в Україні. У відповідь на нововиниклі воєнні обставини у 2022 році ЄС, намагаючись не лише зберегти курс під егідою Green Deal, але й актуалізувати його з огляду на нові умови, прийняв «REPowerEU: план швидкого зменшення залежності від російського викопного палива та прискорення зеленого переходу» (REPowerEU) [21] – новий план дій щодо посилення енергетичної безпеки та прискорення енергетичного переходу. План REPowerEU оновлює цілі Green Deal і має на меті замінити щорічні 155 млрд кубометрів імпортного російського природного газу поєднанням енергозбереження, диверсифікованого постачання викопного палива та розширення низьковуглецевих джерел енергії. Орієнтовна вартість REPowerEU складає 300 млрд євро до 2030 року (на додаток до 1 трильйона євро у рамках Green Deal). Ця сума буде здебільшого спрямована на енергоефективність та економію (97 млрд євро), а також на сонячну фотоелектричну енергетику (86 млрд євро). Завдяки REPowerEU ЄС очікує, що до 2030 року загальна встановлена потужність фотоелектричних сонячних батарей зросте майже в 5 разів [22].

Основними завданнями REPowerEU можна вказати такі: а) відмова від використання російських викопних джерел енергії; б) енергозаощадження (збільшення з 9% до 13% обов’язкового показника скорочення кінцевого енергоспоживання до 2030 року); в) збільшення обов’язкової цілі ЄС для відновлюваних джерел енергії з 40% до 45% у 2030 році; г) розширення використання водню в промисловості.

Як інструмент порятунку ідеї Green Deal та спосіб урахування геополітичних обставин, прийняття REPowerEU є важливим кроком, однак він оголив низку важливих питань та виявив мінімум три складні проблеми.

Екзистенційна проблема, суть якої можна звести до одного питання: «А чи можливе взагалі поєднання подальшого економічного прогресу із кліматичними та екологічними заходами?». На тлі прийняття REPowerEU почастишали думки про необхідність критичної переоцінки ідеї зеленого зростання – концептуальної основи Green Deal. Фактично, ставиться під сумнів принципова можливість реалізації довгострокових та вартісних стратегій на кшталт Green Deal. Дослідники доходять висновків про оманливість зеленого зростання. Зокрема, в якості яскравого прикладу часто використовується сонячна енергетика.

Так, REPowerEU передбачає збільшення вп'ятеро сонячних енергетичних потужностей в ЄС у період до 2030 року. З одного боку, це дозволить досягти енергетичних декарбонізаційних цілей, але з іншого – продемонструє провал природоресурсних завдань, проголошених у рамках Green Deal. Це відбудеться, тому що для виробництва такої великої кількості додаткового обладнання для масштабування сонячної енергетики, передбаченої планом, знадобиться значне збільшення видобування та використання необхідних природних ресурсів: галію, германію, індію та кремнію. Це суперечить одному з основних постулатів Green Deal про економічне зростання без навантаження на природні ресурси, адже в Угоді зазначається, що вона є «*новою стратегією зростання, яка спрямована на перетворення ЄС на ... ресурсоефективну ... економіку, де немає чистих викидів парникових газів у 2050 році та де економічне зростання не пов'язане з використанням ресурсів*» [23].

Крім того, зменшуючи залежність від викопного палива однієї держави (зокрема, природного газу РФ), REPowerEU посилить залежність від поставок необхідного обладнання від інших держав (передусім, Китаю як світового лідера з виробництва такої техніки) [24].

Розмірковуючи подібним чином та проводячи відповідні галузеві дослідження, учені усе частіше ставлять під сумнів реалістичність ідеї зеленого зростання [25; 26; 27], адже нескінченне економічне зростання неможливе на обмеженій планеті з обмеженою кількістю ресурсів. Аргументація вчених може бути зведена до того, що за економічний прогрес все одно потрібно платити. Зміна однієї ціни (наприклад, обсяг викидів парникових газів у традиційній енергетиці) не означає повну відсутність такої ціни – вона просто зміниться вичерпанням природних ресурсів, необхідних для функціонування альтернативної енергетики.

Як зазначається в одному з досліджень, «*емпіричні дані про використання ресурсів і викиди вуглецю не підтверджують теорію зеленого зростання*» [25]. Іншими словами, обґрунтування критики зеленого зростання просте: важко декарбонізувати економіку шляхом переведення її на відновлювані (або принаймні декарбонізовані) джерела енергії, якщо при цьому споживання енергії постійно зростає. З 2009 по 2019 рік у всьому світі відбулося зростання споживання енергії, і воно поглинуло двозначне зростання сучасних технологій виробництва енергії з відновлюваних джерел, а частка викопного палива в загальному кінцевому споживанні енергії зменшилася лише з 80,3 до 80,2% [28].

При цьому не можна ігнорувати «природоресурсну вартість» нового обладнання. Наприклад, *«електромобіль потребує в шість разів більше мінеральних ресурсів, ніж звичайний автомобіль, а берегова вітрова електростанція потребує в дев'ять разів більше мінеральних ресурсів, ніж газова електростанція»* [29]. Як наслідок, попит на літій, кобальт, нікель, рідкоземельні елементи та мідь, як очікується, стрімко зросте в найближчі кілька десятиліть – до такого рівня, що *«викликає величезні питання щодо доступності та надійності постачання»* [30].

Проблема регресу полягає в тому, що кліматичні амбіції ЄС, приправлені політичною складовою у новітньому REPowerEU, дають відчутні побічні ефекти (наприклад, епізодична реанімація використання вугілля, перегляд ставлення до атомної енергетики, інвестування в нові термінали зрідженого природного газу і газопроводи тощо). Європейські країни, які опинилися під загрозою втрати енергетичної безпеки внаслідок відмови від споживання російського газу, змушені були вирішувати власні енергетичні проблеми методами, які далеко не завжди є кліматично дружніми. Наприклад, у січні 2023 року Болгарія оголосила про скасування своїх кліматичних цілей та відкладення закриття вугільних шахт на своїй території, щоб впоратися з високою вартістю енергії та забезпечити енергетичну стабільність [31]. До речі, подібна ситуація, яка ставить під сумнів виправданість галопуючого темпу енергетичного переходу, виникла і поза межами ЄС, а саме: у грудні 2022 року державний секретар Великобританії схвалив заявку на планування шахти, яка може стати першою вугільною шахтою у цій країні за 30 років [32].

Окремим складним питанням стала потреба в реанімації ідеї атомної енергетики як своєрідної складової зеленої генерації. У цій сфері утворився цілий комплекс проблем:

а) значна доля атомної енергії на сучасному європейському ринку (майже 25% загального балансу енергоресурсів ЄС є ядерною, причому понад 50% виробляється у Франції. Загалом у 13 із 27 держав-членів ЄС працюють 103 реактори, і в 2019 році вони забезпечили близько 50% низьковуглецевої електроенергії);

б) хоча ядерна енергетика вважається низьковуглецевою, оскільки ядерні реактори не виробляють прямих викидів CO₂, вона, тим не менш, покладається на уран як паливо, видобуток і переробка якого надзвичайно енергоємні;

в) суперечливі погляди європейських держав: частина країн на чолі з Німеччиною наполягають на тому, щоб ядерна енергетика не входила до цілей відновлюваних джерел; у той же час інша частина на чолі із Францією розглядають закони для прискорення будівництва нових ядерних реакторів і спрощення процесу затвердження та будівництва нових станцій.

На нашу думку, проблема регресу висвітлює дві важливі тези. По-перше, вона стала побічним доказом існування екзистенційної проблеми, тобто підтвердила той факт, що пришвидшення енергетичного переходу, незважаючи на свої благі наміри, неминуче тягне за собою посилення навантаження на природні ресурси. По-друге, проблема регресу демонструє неготовність альтернативної енергетики на даному етапі розвитку задовольнити потреби сучасного європейського суспільства необхідною мірою.

Проблема енергетичної солідарності, яку, можливо, варто класифікувати як внутрішню справу ЄС, однак її прояви мають вплив і на Україну, адже цей принцип поширений на нашу державу через Угоду про асоціацію (ст. 338).

Закріплений у ст. 194 Лісабонського договору принцип енергетичної солідарності довгий час вважався суто декларативним, однак у справі «Німеччина проти Польщі» Суд ЄС у 2021 році прийняв рішення, за яким принцип енергетичної солідарності отримав правореалізаційний зміст. Він означає, зокрема, що інституції ЄС, здійснюючи заходи в контексті енергетичної політики ЄС, повинні брати до уваги інтереси всіх зацікавлених сторін, які можуть постраждати, враховуючи, серед іншого, «безпеку поставок, їх економічну та політичну життєздатність та диверсифікацію джерел постачання» [33]. Такий підхід відкрив двері для багатьох потенційних суперечностей на тлі складної реалізації REPowerEU. У нинішніх умовах відмови від російського газу та інтенсифікації альтернативної енергетики, принцип енергетичної солідарності фактично вимагає поступатися певними національними інтересами для задоволення інтересів інших держав союзу. При цьому, на думку зарубіжних учених, війна в Україні може перешкодити використанню цього принципу на користь місцевих поставок енергії, навіть якщо це означає збільшення вугільної залежності [32].

Незважаючи на ці складні проблеми, REPowerEU вимагає своєї правової реалізації. Показовим у світлі викладених міркувань стане анонсоване прийняття RED III – оновленої Renewable Energy Directive (Директиви про відновлювані джерела енергії), перегляд якої зумовлений реалізацією REPowerEU. За оновленою версією RED III має підвищити низку цільових показників виробництва та споживання енергії з відновлюваних джерел до 2030 року. Очікується підвищення обов'язкової цілі ЄС щодо використання відновлюваних джерел енергії на 2030 рік мінімум до 42,5% порівняно з поточним цільовим показником у 32% і майже подвоює існуючу частку відновлюваної енергії в ЄС [34]. Наразі важко спрогнозувати, яким чином виконання цієї оновленої RED III буде поєднане з вирішенням виявлених проблем енергетичного переходу, оскільки існує безліч слабо контрольованих факторів впливу на ці відносини.

Однак при цьому можна підсумувати, що війна в Україні спровокувала друге серйозне випробування європейського Green Deal на життєздатність. Найбільшого тиску зазнала саме енергетична його складова. Незважаючи на ці нові кризи, «європейський Green Deal не було принесено в жертву на вітар енергетичної безпеки» [35]. У цілому можна констатувати, що Green Deal витримав, однак змушений був адаптуватися під нові умови та відступити по низці завойованих раніше позицій.

Світ наразі переживає період своєрідної турбулентності: з одного боку, переважна більшість країн погоджується із необхідністю декарбонізації та важливістю розвитку альтернативної енергетики, однак з іншого – сама альтернативна енергетика проходить безліч тестів на стійкість (зменшення ресурсоемності, посилення екологічної дружності, зниження собівартості, уникнення або зменшення конкурентного протистояння із сільським господарством, біорізноманіттям тощо).

Висновки. За результатами проведеного дослідження можна зробити кілька висновків. По-перше, явища, спровоковані війною в Україні, не зумовили відмову від енергетичного переходу в рамках Green Deal, а навпаки – розглядаються як стимули його додаткового пришвидшення.

По-друге, проведений ретроспективний аналіз демонструє зміну підходів до значення альтернативної енергетики: у другій половині 2000-х років державна допомога розвитку «зеленої» генерації розглядалася лише як один із важелів стимулювання економічного зростання розвинутих країн; уже через десять років масштабування альтернативної енергетики лягло в основу фундаментальних трансформаційних стратегій.

По-третє, війна в Україні додатково посилила значення альтернативної енергетики як необхідного замітника небажаних викопних джерел енергії. При цьому «пришпорення» енергетичного переходу, яке вимушено відбувається з огляду на геополітичні процеси, висвітлює низку складних проблем розвитку альтернативної енергетики: екзистенційну проблему, проблему регресу та проблему енергетичної солідарності. Виявлені на прикладі інших країн правові складнощі мають бути досконало вивчені та враховані під час законодавчого забезпечення енергетичного переходу в Україні, чому будуть присвячені наступні наукові дослідження.

Література

1. Григорєвська І. І. Правове регулювання відновлювальної енергетики: європейський та український підходи. *Морська безпека*. 2023. № 1. С. 9–15.
2. Гуцалюк В. Переосмислення Європейського зеленого курсу в контексті російсько-української війни. The formation and peculiarities of the implementation of the European Union's Eastern policy: Scientific monograph [science eds. T. Astramovich-Leik, Ya. Turchyn]. Riga, Latvia: Baltija Publishing, 2022. С. 99–109.
3. Карпінська Н. В. Застосування санітарних та фітосанітарних заходів: проблеми правового забезпечення у контексті вимог СОТ та ЄС: монографія. Луцьк, СПД Гадак Жанна Володимирівна, друкарня «Волиньполіграф», 2021. 532 с.
4. Кірін Р. С. Трансформація поствугільних міст: правові аспекти. *Місто. Культура. Цивілізація: виклики сучасності*: матеріали міжнар. наук.-теорет. інтернет-конф. (Харків, квітень 2021 р.) / [редкол. : М. К. Сухонос (відпов. ред.) та ін.]; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова, 2021. С. 163–167.
5. Копиця Є., Огієнко М. Актуальні питання правового регулювання у сфері зміни клімату в Україні. *Scientific Collection «InterConf»: Concepts for the development of society's scientific potential* (November 21-22, 2021). 2021. Р. 294–306.
6. Копиця Є. М. Екологічне нормування у сфері зміни клімату в контексті імплементації Європейського зеленого курсу в Україні. *Збірник наукових праць АЮГОС*. 2020. Р. 48–50.
7. Обіюх Н. М. Забезпечення енергетичної безпеки в країнах ЄС: шляхи імплементації загальноєвропейської енергетичної стратегії у національне законодавство. *Аграрна освіта та наука: досягнення, роль, фактори росту*: матеріали Міжнарод. наук.-практ. конф. (Біла Церква, 30 жовтня 2020 року). Біла Церква, 2020. С. 38–40.
8. Чурилова Т. М., Сиротенко Т. С. Правові аспекти державної підтримки органічного виробництва в Україні. *Study of modern problems of civilization: The V International scientific and practical conference* (Oslo, 19-23 October, 2020). Oslo, 2020. С. 180–184.
9. Харитоновна Т. Є. Green Deal та його реалізація в аграрному секторі України. *Аграрне, земельне, екологічне, трудове та право соціального забезпечення: здобутки та перспективи розвитку в Україні (до 10-річчя створення однойменних кафедр)*: матеріали Всеукр. дист. наук.-практ. конф. (Київ, 12 березня 2021 року). Київ, 2021. С. 116–119.

10. Григор'єва Х. А. Green Deal та Україна: роздуми про правові перспективи. *Екологічне право*. 2021. № 1-4. С. 25–32.
11. Харитоновна Т. Є., Григор'єва Х. А. Енергетичний складник українського Green Deal: аналіз правових передумов. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 2. С. 149–154.
12. Григор'єва Х. А. Вплив європейського курсу Green Deal на Україну: завдання для юридичної науки. *Організація юридичної науки та освіти в Україні й світі: історичний досвід, сучасний стан та майбутні перспективи*: матеріали XI Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 22 грудня 2020 року) до 85-ліття від дня народження та 55-ліття від початку наукової діяльності академіка НАН України Ю. С. Шемшученка. Київ: Ін-т держави і права імені В. М. Корецького НАН України, 2021. С. 156–159.
13. Григор'єва Х. А. Вплив європейського Green Deal на агробізнес України: цунамі еколого-правових вимог чи еволюційний трамплін? *Аграрне, земельне, екологічне, трудове та право соціального забезпечення: здобутки та перспективи розвитку в Україні (до 10-річчя створення однойменних кафедр)*: матеріали Всеукр. дист. наук.-практ. конф. (Київ, 12 березня 2021 року). Київ, 2021. С. 25–28.
14. Григор'єва Х. А. Перспективи запровадження контролю вуглецю на кордоні з ЄС: правові виклики для України *Сучасна державна екологічна політика і безпека суверенної України: проблеми та перспективи правового забезпечення (до 30-ї річниці Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» та до 20-ї річниці Закону України «Про нафту і газ»)*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 28 січня 2022 року). Київ: ДУ «ІЕПД імені В.К. Мамутова НАН України», 2022. С. 84–91.
15. Barbier E. B. How is the global green new deal going? *Nature*. 2010. Vol. 464 (7290). P. 832–833.
16. Han H., Lee T. Varieties of green stimulus policies: comparative analysis of the green growth and Green New Deal policies in South Korea. *The Journal of Environment & Development*. 2023. Vol. 32 (1). P. 61–82.
17. Aşici Ahmet Atıl, Acar Sevil. Channels of cooperation between the EU and Turkey on green transformation. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*. 2022. Vol. 21. Issue 1. P. 43–67.
18. Ciot M-G. Implementation Perspectives for the European Green Deal in Central and Eastern Europe. *Sustainability*. 2022. Vol. 14. Issue 7. P. 3947.
19. Gallop P. A Green Agenda for the Western Balkans: Where are the teeth? 2020. URL: <https://bankwatch.org/blog/a-green-agenda-for-the-western-balkans-where-are-the-teeth> (дата звернення: 01.07.2023 р.)
20. Błaszczuk-Zawiła M. Poland and the European Green Deal amidst the pandemic / The Economic and Legal Impact of Covid-19: The Case of Poland. Edited By Jerzy Menkes, Magdalena Suska. Routledge, 2021.
21. Communication from the European Commission to the European Parliament, the Council, the Economic and Social Committee and the Committee of the Regions COM (2022) 230 final REPowerEU Plan. 2022. (Communication REPowerEU).
22. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions: EU solar energy strategy European Commission, Brussels. 2022. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM%3A2022%3A221%3A>
23. FIN (дата звернення: 01.07.2023 р.)
24. Communication The European Green Deal (п 3) 2. URL: https://commission.europa.eu/publications/communication-european-green-deal_en (дата звернення: 01.07.2023 р.)
25. Vezzoni R. Green growth for whom, how and why? The REPowerEU Plan and the inconsistencies of European Union energy policy. *Energy Research & Social Science*. 2023. Vol. 101. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2214629623001949?via%3DIihub> (дата звернення: 01.07.2023 р.)
26. Hickel J., Kallis G. Is green growth possible? *New Political Economy*. 2020. Vol. 25. P. 469–486.
27. Wiedmann T., Lenzen M., Keyßer L.T., Steinberger J.K. Scientists' warning on affluence. *Nature Communication*. 2020. Vol. 11. P. 3107.
28. Parrique T., Barth J., Briens F., Kerschner C., Kraus-Polk A., Kuokkanen A., Spangenberg J.H. Decoupling debunked. Evidence and arguments against green growth as a sole strategy for sustainability. *European Environmental Bureau*. 2019. URL: <https://eeb.org/wp-content/uploads/2019/07/Decoupling-Debunked.pdf> (дата звернення: 01.07.2023 р.)
29. Renewables 2021 Global Status Report. 2021. URL: www.ren21.net/gsr-2021/ (дата звернення: 01.07.2023 р.)

30. IEA, 'The Role of Critical Minerals in Clean Energy Transitions'. 2021. URL: www.iea.org/reports/the-role-of-critical-minerals-in-clean-energy-transitions (дата звернення: 01.07.2023 р.)

31. Mauger R. Finding a needle in a haystack? Identifying degrowth-compatible provisions in EU energy law for a just transition to net-zero by 2050. *Journal of Energy & Natural Resources Law*. 2023. Vol. 41. Issue 2. P. 175–193.

32. Bulgarian Lawmakers Back Coal Plants with Vote to Roll Back Green Targets. 2023. URL: <https://www.reuters.com/markets/commodities/bulgarian-lawmakers-back-coal-plants-with-vote-roll-back-green-targets-2023-01-12/> (дата звернення: 01.07.2023 р.)

33. Bogojević S. Legal Dilemmas of Climate Action. *Journal of Environmental Law*. 2023. Vol. 35. Issue 1. P. 1–9.

34. C-848/19P Germany v Poland, ECLI:EU:C:2021:598. URL: <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-848/19> (дата звернення: 01.07.2023 р.)

35. Political agreement reached on RED III. URL: <https://www.eraa.org/political-agreement-reached-red-iii> (дата звернення: 01.07.2023 р.)

36. Rybski R. Energy in the European Green Deal: impacts and recommendations for MENA countries. *The Journal of World Energy Law & Business*. 2023. Vol. 16. Issue 2. P. 127–142.

Анотація

Григор'єва Х. А. Енергетичний складник Green Deal: правові виклики та перспективи на тлі війни в Україні. – Стаття.

У рамках реалізації у світі масштабних трансформаційних стратегій, серед яких найбільш яскравою слід назвати європейський Green Deal, були заявлені амбітні цілі держав по досягненню вуглецевої нейтральності. Передусім, це передбачало поступовий планомірний перехід до використання відновлюваних джерел енергії. Однак, коли світ ще не встиг остаточно відновитися від боротьби з пандемічним спадом економіки, розпочалися воєнні дії в Україні, що змінили політичні, економічні та соціальні умови, змушуючи адаптувати Green Deal та відповідне законодавство до цих нових обставин. Світ наразі переживає період своєрідної турбулентності: з одного боку, переважна більшість країн погоджується із необхідністю декарбонізації та важливістю розвитку альтернативної енергетики, однак з іншого – сама альтернативна енергетика проходить безліч тестів на стійкість (зменшення ресурсоемності, посилення екологічної дружності, зниження собівартості, уникнення або зменшення конкурентного протистояння із сільським господарством, біорізноманіттям тощо).

За результатами проведеного дослідження було зроблено кілька висновків. По-перше, явища, спровоковані війною в Україні, не зумовили відмову від енергетичного переходу, а навпаки – розглядаються як стимули його додаткового пришвидшення. По-друге, проведений ретроспективний аналіз демонструє зміну підходів до значення альтернативної енергетики: у другій половині 2000-х років державна допомога розвитку «зеленої» генерації розглядалася лише як один із важелів стимулювання економічного зростання розвинутих країн; уже через десять років масштабування альтернативної енергетики лягло в основу фундаментальних трансформаційних стратегій. По-третє, війна в Україні додатково посилила значення альтернативної енергетики як необхідного замітника небажаних викопних джерел енергії. При цьому «пришпорення» енергетичного переходу, яке вимушено відбувається з огляду на геополітичні процеси, висвітлює низку складних проблем розвитку альтернативної енергетики: екзистенційну проблему, проблему регресу та проблему енергетичної солідарності. Виявлені на прикладі інших країн правові складнощі мають бути досконало вивчені та враховані під час законодавчого забезпечення енергетичного переходу в Україні.

Ключові слова: альтернативна енергетика, Green Deal, зелений курс, зелена угода, відновлювана енергетика, відновлювані джерела енергії, енергетичний перехід.

Summary

Hryhorieva K. A. The energy component of the Green Deal: legal challenges and prospects against the background of the war in Ukraine. – Article.

As part of the implementation of large-scale transformational strategies in the world, among which the European Green Deal should be called the most striking, the ambitious goals of the states to achieve carbon neutrality were announced. First of all, this involved a gradual and planned transition to the use of renewable energy sources. However, when the world did not have time to fully recover from the fight against the pandemic economic downturn, military actions began in Ukraine, which changed the political, economic and social conditions, forcing to adapt the Green Deal and the relevant legislation to these new

circumstances. The world is currently going through a period of a kind of turbulence: on the one hand, the vast majority of countries agree with the need for decarbonization and the importance of developing alternative energy, but on the other hand, alternative energy itself is undergoing many sustainability tests (reducing resource intensity, increasing environmental friendliness, reducing cost, avoiding or reducing competitive confrontation with agriculture, biodiversity, etc.).

Based on the results of the research, several conclusions were drawn. First, the phenomena provoked by the war in Ukraine did not lead to the rejection of the energy transition, but on the contrary, they are considered as incentives for its additional acceleration. Secondly, the conducted retrospective analysis demonstrates a change in approaches to the value of alternative energy: in the second half of the 2000s, state aid for the development of “green” generation was considered only as one of the levers for stimulating economic growth in developed countries; already ten years later, the scaling of alternative energy became the basis of fundamental transformational strategies. Third, the war in Ukraine further strengthened the importance of alternative energy as a necessary substitute for unwanted fossil energy sources. At the same time, the “stimulation” of the energy transition, which is forced due to geopolitical processes, highlights a number of complex problems of the development of alternative energy: the existential problem, the problem of regression, and the problem of energy solidarity. The legal difficulties revealed by the example of other countries should be thoroughly studied and taken into account during the legislative provision of the energy transition in Ukraine.

Key words: alternative energy, Green Deal, green course, green agreement, renewable energy, renewable energy sources, energy transition.

Дослідження здійснене в межах виконання проекту «Альтернативна енергетика в Україні: шляхи системного законодавчого стимулювання» за фінансової підтримки Національного фонду досліджень України (договір № 74/0360 від 01.05.2023 року)